

УДК 314.151.3-054.73(477.8):355.422(470+571+477)“2014/2023”
DOI <https://doi.org/10.15407/mue2023.22.028>

КОЛОМІЙЧУК ОЛЕКСАНДР

кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2865-2396>

KOLOMYICHUK OLEKSANDR

a Ph.D. in History, a research fellow at the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2865-2396>

Бібліографічний опис:

Коломійчук, О. (2023) Шукаючи притулку на Прикарпатті: ідентифікаційні авторефлексії вимушених переселенців. *Матеріали до української етнології*, 22 (25), 28–35.

Kolomyichuk, O. (2023) Seeking Refuge in the Ciscarpathian Region: Identification Self-Reflections of Internally Displaced Persons. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 22 (25), 28–35.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ШУКАЮЧИ ПРИХИСТКУ НА ПРИКАРПАТТІ: ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ АВТОРЕФЛЕКСІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Анотація / Abstract

У статті у світлі оповідей очевидців розглянуто складні життєві обставини, у яких опинилися вимушені переселенці (2014–2022 років), шукаючи тимчасове житло на Прикарпатті в умовах воєнної загрози. Проаналізовано ситуації та випадки із життя співрозмовників/співрозмовниць, коли ті, рятуючись від смертельної небезпеки, уперше прибули на терени приймаючих громад західноукраїнського регіону. Окреслено обопільні світоглядні стереотипи мешканців Сходу та Заходу України, що походять з минулого й нерідко використовувалися з маніпулятивною метою у ХХ ст. Наголошено, що подібна упередженість не сприяє міжособистісним взаєминам і комунікації, залишає загальнолюдські цінності й моральні пріоритети в тіні маніпулятивних установок та персонального несприйняття.

Крізь призму пережитого досвіду переселенців зіставляються їхні житлово-побутові умови проживання, що частково спричинені фізико-географічною та адміністративною специфікою місцевості. Особливу увагу звернено на те, що наявність доступного й безпечного житла нерідко є тим ключовим фактором, який підштовхує переміщену особу до обрання для свого життя того чи іншого населеного пункту, а також є передумовою її успішної соціальної інтеграції. Ще одним чинником, який спонукає втікачів від війни оселитися в конкретній громаді, є наявність знайомих, що дозволяє, вочевидь, угамувати тривогу й почуватися більш упевнено. Покинути власний дім, а комусь і зовсім його втратити, – це незрима соціальна та психологічна травма, яку оповідачі у своїх розповідях намагаються долати. Підкреслено, що у світоглядних пріоритетах вимушених переселенців, які фіксуються автором під час контент-аналізу зібраних наративів, чуйна й емпатична поведінка представників приймаючих громад є вагомим чинником адаптивного входження новоприбулих у невідомий соціокультурний простір.

Ключові слова: вимушені переселенці, війна, житло, притулок, громада, Прикарпаття.

The difficult life circumstances faced by IDPs in 2014–2022 according to eyewitnesses' stories, when they have been searching for temporary housing in Ciscarpathian region under the military

threat, are considered in the article. Situations and cases from the lives of the interviewees are analysed, when they first have arrived to the host communities of the western Ukrainian region to escape mortal danger. The mutual worldview stereotypes of the inhabitants from the East and West of Ukraine, originating from the past and often imposed from the outside in the 20th century have been outlined. It is emphasized that such bias is not conducive to interpersonal relationships and communication, leaving universal values and moral priorities in the shadow of manipulative attitudes and personal rejection.

Through the lens of the lived experience of forced resettlers, their living conditions are compared. They are caused partly by the physical, geographical, and administrative specific character of the area. A special attention is paid to the fact that availability of affordable and safe housing is often the key factor that encourages displaced persons to choose a particular settlement for their life, and is also a prerequisite for their successful social integration. The presence of acquaintances, which helps apparently to calm anxiety and make them feel more confident, is another factor that encourages war refugees to settle in a particular community. Leaving one's own home, and for some, losing it all together, is an invisible social and psychological trauma that the narrators try to overcome in their life stories. It is emphasized that in the worldview priorities of forced resettlers, which the author has identified during the content analysis of the collected narratives, the sensitive and empathetic behaviour of representatives of host communities is an important factor in the adaptive entry of new comers into an unknown socio-cultural space.

Keywords: forced resettlers, war, housing, shelter, community, Ciscarpathian region.

Новітня російська збройна агресія породила чимало викликів і надзвичайно гострих болючих проблем всередині України, які щосили намагається долати українське суспільство, опираючись на підтримку західних держав. Водночас злободенна війна оголила окремі національні проблеми в державі, що донині всім були відомі, однак перебували у стані своєрідної ремісії. До таких, на наш погляд, належить ментально-ціннісне та псевдо-історичне протиставлення українців зі Сходу й Заходу країни, яке витворилося штучно й цілеспрямовано насаджувалося нинішнім ворогом упродовж періоду незалежності України [8, р. 291]. Наслідки такого маніпулятивного «зіткнення спільнот» спостерігаємо і у ХХ ст., коли радянський режим намагався за будь-яку ціну стерти всілякі прояви національної й етнічної самобутності українців. Ось як це ілюструє такий фрагмент із мемуарів:

«Нас повезли на самий край села, на схід. Інших поселили в центрі села. Коли ми під'їхали до воріт – хазяйка стояла у дворі з вилами і сказала: “Бандерів не пуцу!” Батько сказав, що він фронтовик, поранений і має дві медалі: “За Освобождение Праги” і “За Победу над Германией”. Підійшов сусід і почав її соромити, тільки тоді жінка дозволила занести речі. Ми розвантажились. Хатина була маленька, усього дві кімнати на всіх: нас шестеро та їх четверо. Місця всім не вистачало, тому розмістилися, де прийшлося. На горище не полізли, бо стеля була

ненадійна – боялися її провалити...» [10, с. 117].

Ці спогади належать Тимчаку Михайлу Миколайовичу, який у 1951 році разом з родиною (як і 32 тисячі українців) був примусово виселений («*вирваний з корінням*») радянською владою з рідного с. Ліскувате на Західній Бойківщині в Карпатах у східні рівнинні терени України, а саме у с. Верхньокам'янське сучасного Бахмутського району Донецької області [10, с. 117]. Як бачимо, і понад 70 років тому ворожа пропаганда формувала такий стереотипний образ сусіда-українця, який мав стати «каменем спотикання» на шляху національної консолідації та взаємодопомоги, посіяти ненависть до вихідців із західного «бандерівського» краю, винести національне, а значить «буржуазне» й «антидержавне», над загальнолюдське і морально-ціннісне.

Подібні явища вимушеного / примусового переміщення можна спостерегти й нині, коли в умовах воєнної агресії того самого ворога, лише в іншій «політичній шкурі», мільйони українців покинули свої домівки в пошуках безпечного прихистку в різних куточках нашої країни. Внутрішньо переміщені особи – це люди, які в надскладних, нерідко драматичних життєвих обставинах вимушені були враз покинути свою домівку та на тривалий час забути про все, що було до цього. Частина з них зовсім утратила свій дім – він уже зруйнований. Фактично для таких людей, які немов «вирвані з корінням», єдиним,

що нагадує про старе життя, залишилася валіза, взята із собою в дорогу [13].

Відлуння історичних стереотипів минулого «працює» й у наші дні, на тлі воєнного повсякдення з його викликами та драматичними перипетіями. Переселенці зі Сходу України, перебуваючи під впливом російської ксенофобної пропаганди, нерідко відкрито бояться прямувати в західні «бандерівські» регіони, де місцевий люд, відповідно до чуток, дуже агресивно налаштований та з відвертою ненавистю ставиться до всіх «східняків» [5, с. 23]. Натомість у самих мешканців західних областей України чинник російськомовності представників Сходу та Півдня, особливості їхнього менталітету часто-густо збуджують хвилю протесту проти останніх, які «понаїхали» в чужий край [5, с. 26], й підштовхують до таврування під єдиний негативний екзоетнонім «москалів». Однак варто зауважити, що на думку окремих фахівців у галузі психології, подібні реакції та процеси є неминучими. Перший контакт соціокультурних спільнот вихідців з різних територій нашої держави став каталізатором тієї незворотності, коли все, що замовчувалося десятиріччями, урешті стало відомим [9].

Проте на тлі випадків міжособистісних непорозумінь і поодинокого колективного несприйняття більша частина прибулих зуміла віднайти простір для свого життя й побуту, оселившись на території приймаючих громад. На шляху пошуку власного житла й приватного простору постраждали внаслідок воєнних дій, а фактично втікачі від війни, зіткнулися із численними труднощами, подекуди незгодами, ба навіть ігноруванням, про що потрібно зауважити окремо на прикладі Прикарпаття. У такому ракурсі, запропонованому в цьому дослідженні, ця проблематика фактично вперше потрапляє в наукову оптику. Окремі аспекти пошуку житла внутрішньо переміщеними особами в місцях їхнього прибуття розглядалися багатьма дослідниками, серед яких слід назвати О. Міхеєву [5], В. Середу [5], О. Новікову [2; 6], О. Панькову [6], В. Антонюк [2], О. Амошу [2] та ін.

Джерельною базою цього дослідження є матеріали експедицій автора, зафіксовані впродовж 2022–2023 років на теренах Івано-Франківщини, а також інформація

з відкритих джерел, зокрема мережі Інтернет. Польові фіксації, отримані під час глибинних напівструктурованих інтерв'ю, узяті автором від вимушених переселенців, які, утікаючи від війни, переїхали на терени Прикарпаття в період так званої «першої» (з березня 2014 р.) або ж «другої» (з лютого 2022 р.) хвиль внутрішньої міграції.

Варто зазначити, що відповідно до останньої урядової інформації, яка з'явилася в листопаді 2023 року, в Україні налічується 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб, причому 3,6 млн з них отримали цей статус після 24 лютого 2022 року [3]. Водночас, згідно зі статистикою Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на 25 вересня 2023 року в Україні проживало 3,7 млн внутрішньо переміщених осіб [11, с. 1].

Щодо території Івано-Франківської області, то тут станом на вересень 2023 року, відповідно до статистики МОМ, було 125 тис. 697 офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб [12]. Відомо, що для розміщення новоприбулих на теренах регіону загалом створено понад 80 шелтерів [4].

Кожен з тих, хто вимушено поїхав у пошуку (не)свого житла, стикнувся з певними труднощами на цьому шляху, незалежно від того, чи це були колективні центри з розміщення новоприбулих, місцеві готелі, хостели або ж гуртожитки, окремі приватні чи багатоквартирні будинки. Частина приїжджих оселилась у своїх родичів або ж знайомих, але таких порівняно менше. Варто зауважити, що значна частина вимушених мігрантів проживає поряд із власниками або ж орендарями житла, розділяючи повсякденний життєвий простір із зовсім незнайомими їм людьми. Частка таких осіб серед усіх релокантів країни, відповідно до інформації МОМ, складає 19 % [11, с. 3].

У цьому дослідженні йтиметься передусім про тих утікачів від війни, які, потрапивши в нове, подекуди несподіване для себе соціокультурне середовище, зіткнулися з певними матеріально-побутовими й ментально-світоглядними труднощами в пошуках окремого житла, де б могли облаштувати власний (не)тимчасовий життєвий простір.

Перешкоди світоглядно-ціннісного характеру яскраво оприявнюються в жит-

тевій історії Ольги, яка перебралася на Захід України ще у 2014 році з м. Ясинувату Донецької області. Сьогодні вона є адміністраторкою окремого шелтеру для вимушених переселенців в одному з містечок на Івано-Франківщині, також активно сприяє соціальній адаптації прибулих зі Сходу та Півдня України. Однак співрозмовниця до цього прийшла через особистий гіркий досвід пошуку свого прихистку в абсолютно чужій для себе місцевості, відчувши всі наслідки багаторічних міжгрупових стереотипів: *«Але найважче було те, що ми не могли знайти житло, бо нам реально не хотіли здавати житло. Ми хитростями те житло отримали. Я просто от тупо набрехала по телефону, що ми сім'я з Києва, в нас тут робота, все є, в нас все добре, класно. І коли ми вже познайомилися, коли ми вже фактично витягнули гроші з кишені і рієлтор... рієлторша почала оформляти документи, вона побачила цю донецьку прописку. І такі: "Нє, ну ми бачимо, що ви нормальні люди!" [Усміхається. – О. К.] Типу, ок. Дякую! От. Але, та... Але було дуже важко. В нас не було такої підтримки, як теперішнім [переселенцям. – О. К.]. Це "друга хвиля", я не знаю, як так поза очі називають»* (Олг.).

Варто зазначити, що таке небажання здавати житло в користування переміщеним особам було пов'язане не лише з наявними стереотипами власників стосовно «донецькості» орендарів, але й з їх потенційною неплатоспроможністю [5, с. 31]. До таких висновків, зокрема, прийшли О. Міхеєва та В. Серєда, досліджуючи особливості внутрішньої міграції в Україні у 2014 році. Як зазначають вищезгадані авторки дослідження, власники, для яких оренда житла є головною формою заробітку, просто не бажали в таких випадках зайвих клопотів, коли можна мати більш надійне джерело доходу [5, с. 31].

Стосовно останньої думки оповідачки про значно ширшу підтримку теперішніх мігрантів, слід зауважити, що відкрите російське вторгнення в лютому 2022 року спровокувало суттєво масштабнішу хвилю вимушеної міграції (близько третини мешканців країни вирушило зі свого постійного місця перебування [7, с. 157]), ніж це було у 2014 році, яка вийшла поза межі України та поширилася на країни

Європи. Щодо внутрішніх мігрантів, то вони справді нині отримали більшу допомогу й підтримку вже від держави, а також від потужного волонтерського і громадського сектору, різноманітних релігійних спільнот й організацій, міжнародних донорів та їхніх представництв в Україні.

Фактично, маючи за плечима гіркий досвід внутрішньої міграції 2014 року, у 2022 році цей процес отримав значно більшу підтримку й вищий рівень мобілізації потрібних ресурсів, хоча й залишився стихійним за своїм характером. Варто наголосити, що жодного державного плану евакуації населення не було в перші тижні війни, а вимушена міграція розгорталася хвилеподібно, відповідно до готовності людей і військово-політичної ситуації в країні [7, с. 159–162].

Попри те що процеси вимушеної міграції у 2022 році об'єднали значні суспільні сили й породили нові механізми впливу, старі проблеми нікуди не зникли. Перші контакти вимушених мігрантів із приймаючими громадами, особливо на Заході України, – яскраве тому підтвердження. Це також відображено в оповідях наших співрозмовників, які вже понад 1,5 роки проживають у межах тих територіальних громад, які стали їхньою першою довготривалою зупинкою на шляху евакуації або більш-менш стабільним тимчасовим прихистком.

Окремі поодинокі випадки відвертої ворожості та звинувачень пережила одна з наших співрозмовниць, мешканка м. Долини – центру однойменної територіальної громади в межах Калуського району Івано-Франківської області. Проте подібні ситуації Олена, як доволі активна й ініціативна особистість, пригадує на тлі загалом гостинного прийому і значної допомоги в облаштуванні власного життя та налагодженні громадсько-культурної роботи, що їй надала приймаюча громада у 2022 році: *«Були люди деякі, навпаки, мене шокували своєю гостинністю, бажанням допомогти і навіть просто скажу: я живу в квартирі, в самому центрі міста, да, і людина, яку я ніколи в житті не бачила, вона мешкає в Італії, її зовуть Ніна Йосип. У мене навіть думка єсть: я час нову там експозицію буду відкривати в Європі. Хоча звучить, що багато людей, знаєте, для*

мене ніби здала екзамен на національність... я не знаю, на цю належність, що справжня громадянка України. Бо нам допомагають німці, поляки. Піді мною такі ж квартири здають за 10–12 тисяч [гривень. – О. К.], вона ж каже: “Живіть просто!”. Не знаючи мене зовсім, знаєте. Ми тільки за комуналку платимо. Для мене це дуже, знаєте, так... Але, ну, я так точно вела людей. Мені кажуть: “Ну, ти ж тоже людей пускала безкоштовно”. Коли почали бомбити [міста. – О. К.] Лисичанськ, Данецьк, там нові квартири. У мене і думки не було з когось брати гроші. От чесно. [...] Знаєте, як оце, мабуть, як кара є, так, кажуть, да, чи тоже ти відношся до людей так, як би ти хотів, [щоб до тебе відносились. – О. К.]» (Олн.).

Слід додати, що вищезгадана оповідачка до переїзду на Прикарпаття й тепер залишається напрочуд активною волонтеркою, а в середовищі Долинської громади змогла достатньо швидко призвичаїтися до нових умов та віднайти себе в громадсько-культурній діяльності, відкривши унікальний музей. Саме її приклад є одним із взірців посилення культурно-просвітницького рівня приймаючої громади.

Безпечне й доступне житло залишається одним із ключових чинників для успішної інтеграції новоприбулих осіб у приймаючу громаду. Таким його визнали 22 % від усіх опитаних вимушених мігрантів в останньому звіті представництва МОМ в Україні, опублікованому в жовтні 2023 року [11, с. 13].

Таким цей факт також постає в розповіді Марини, яка в березні 2022 року евакуювалася із м. Суми. Згадана співрозмовниця попрямувала саме в Долинську територіальну громаду, бо дізналася від своїх знайомих про наявність там безпечного помешкання: «Тут у знайомих був будиночок, який... в якому вже давно ніхто не жив, старенький. Ну, там звичайно, що не дуже добрі умови. Ну, все одно, як би... Це був дуже хороший варіант, порівняно із тим... ну, з чим жили ми там [у Сумах. – О. К.]... Цей старенький будиночок» (Мр.). Уже пізніше, відвідуючи один з місцевих волонтерських центрів у м. Долині, оповідачка дізналася, що є можливість переїхати в житло, яке мало досить комфортні умови та розташовувалося в самому місті.

На своєму шляху до згаданої територіальної громади очевидиця пригадає ситуацію, яка у скрутний драматичний момент життя глибоко врізалася в її пам'ять. Це трапилося в перший день, коли новоприбула із сином доїжджали до пункту призначення, шукаючи прихистку: «Я в автобусі питала молодого хлопця, що сидів поруч, чи це кінцева зупинка. Відповів лиш на третій раз, коли на українській мові повторила» (Мр.). При цьому, як додає оповідачка, вони ледь доїхали, тому що дитину дуже захитало.

Дотепер ми розглядали сюжети із життєвих історій осіб, яких війна погнала в невідомість, на прикладах міст і містечок Прикарпаття. Потрібно зауважити, що пошук житла в сільській місцевості, особливо процес його «олюднення», нерідко проходив значно болісніше й драматичніше. Це відбувалося там, де приймаючі громади виявилися частково неготовими забезпечити всіма потрібними житловими умовами внутрішніх мігрантів. Людмила, переселенка із Гостомеля, що на Київщині, на собі відчула цю проблему життєво необхідних комунікацій, яких донині немає в багатьох домогосподарствах у сільській місцевості нашої країни. Як розповідає очевидиця, про вільне житло на Прикарпатті вона дізналася від родичів, а ті – від знайомих. Маючи обмаль інформації, усе-таки зважилися виїжджати сім'єю до одного із сіл у межах Городенківської міської громади. В оповідачки була можливість обрати: окремий будинок з усіма потрібними для життя умовами, однак поряд із власниками домогосподарства, або власне окреме житло, але без належних умов. Вирішили надати перевагу все-таки другому варіанту. Перед її приїздом із чоловіком та сином представники місцевої адміністрації заздалегідь підготувалися: завезли на подвір'я дрова, розтопили в печі, принесли іграшки для дитини. З уст переселенки ці відомості звучать з особливою теплотою та вдячністю. Утім, жити в таких умовах ставало дедалі важче: «В хаті світла немає, умов нема, нічого немає. Дрова привезли, світло потім підключили. Вода так просто в криниці – ходити, ну, це було дуже важко. І робили ремонт. Таке, воду робили. Все робили. Інтернет проводили. А житла знайти тут дуже важко, щоб кудись переїхати. Навіть спочатку

були гроші. Квартиру просто нереально знайти. Ціни були такі... У [м.] Львові шукали, якщо мама з дитиною – це тридцять тисяч [гривень. – О. К.]. Якщо з чоловіком – ще плюс двадцять тисяч [гривень. – О. К.] хотіли. Тобто ціни були на початку... Дуже важко. Тому були там у селі. А зараз уже чоловік вийшов знов на роботу. От. А нам тут [у м. Городенці. – О. К.] пощастило знайти житло. [Усміхається. – О. К.] То ми з дитиною тепер у [м.] Городенці живем» (Л.).

Ще однією суттєвою проблемою на шляху до успішної інтеграції в місцеву громаду вищезгадана оповідачка назвала відсутність реальних пропозицій на ринку праці, причому як у сільській, так і в міській місцевості. На цю саму причину пріоритетності міста перед селом серед внутрішніх переселенців країни в період 2014–2015 років свого часу вказували також фахівці Інституту економіки та прогнозування НАН України [1, с. 48].

Отже, із часом родина Людмили перебралася в центр однойменної громади, що в м. Городенці, та оселилася в орендованій квартирі, у якій перед тим проживали інші вимушені мігранти. Варто додати, що попри складні умови проживання цієї сім'ї з Київщини, місцева громада доклала чимало зусиль для полегшення процесу соціальної адаптації новоприбулих у селі. Очевидицю приємно вразила колективна взаємодопомога тамтешніх мешканців, що ґрунтується на емпатії та співчутті людському горю: «Місцеві жителі просто приносили... Отак просто дідуся якийсь прийшов – яйця приніс. Мовчки. Без нічого. Все несли: подушку... Сусідка через [короткий проміжок часу. – О. К.] буквально там – одіяло, дві подушки [принесла. – О. К.]. Нові приносили. Подушку, таке, нове приносили. Тобто все... Просто продукти мовчки [несли. – О. К.]: консервацію, готову їжу. Ну, таке все люди приносили» (Л.).

Нерідко наявність знайомих у новому соціокультурному середовищі (що діє, очевидно, як елемент довіри у стані тривожності) та чуйні міжлюдські взаємини стають тими чинниками, які підштовхують утікачів від війни обрати саме той чи інший населений пункт для своєї (не) тимчасової «життєвої» зупинки. У цьому пересвідчуємося на прикладі персо-

нального досвіду переселенця Миколи із м. Маріуполя, який у березні 2022 року вивіз свою дружину й дитину до Польщі, а сам, залишившись в Україні, разом із сестрою поїхав до однокурсника в м. Коломию. Там в оповідача зламався автомобіль. Із подальшої розповіді співрозмовника дізнаємося, як було вирішено цю проблему: «Сестра по робочим зв'язкам знайшла двох людей, які нам запропонували допомогу. Чоловік пропонував безкоштовний будинок. Це був перший варіант. Другий варіант: ми знайшли хлопця, чи він нас знайшов, який нам допомагав з автівкою – порадив майстра і одразу знайшов нам квартиру за дві з половиною тисячі гривень. Двокімнатна квартира. Звичайна, з оптимальним набором необхідних речей. За такі гроші тоді було щось знайти нереально. На той час це 20 березня [2022 року. – О. К.] ціни коливались в середньому від п'ятсот до тисячі доларів на місяць. По усій Україні. Так ми і залишились в Коломиї. Адаптація... Ну, я постійно намагаюся аналізувати. Знаєте, багато українців критикують, що, наприклад: "Ось, тут у Львові, ціни попіднімали! А, такі українці!". Я що можу сказати з цього приводу: ну, нам пощастило, ми знайшли квартиру, люди розуміючі, пішли назустріч та запропонували символічну ціну за оренду. А я все порівнюю. Коли в [20]14-му році почалась війна, люди зі Сходу [їхали. – О. К.] в найближчі міста: Бердянськ, Маріуполь – маріупольці теж підняли ціни. Ну, тобто, це ми, українці. [Сміється. – О. К.] Хтось може віддати все, а хтось намагається нажитись на горі інших людей. Тому різні досить є [люди. – О. К.]» (Мк.).

Отже, пошук (не)власного прихистку вимушеними переселенцями на Прикарпатті з початком відкритої збройної агресії росії і навіть до цього, у 2014 році, був доволі складним і нерідко болючим процесом, значною мірою нагадував певний «стрибок у невідомість», що в ті дні переживала вся наша країна. Долаючи сотні кілометрів у намірах утекти від жахів війни якомога далі, у кінцевих пунктах своєї евакуації вимушені мігранти зіштовхувалися з новими емоційно-психологічними й житлово-матеріальними викликами. Частині з них в умовах безгрошів'я та через втрату місця працевлаштування

попервах доводилося покладатися лише на власні сили. Як засвідчують життєві історії осіб, які вимушено покинули рідну домівку, однак залишилися в Україні й перебралися на Івано-Франківщину, у важких драматичних відрізках їхнього життя, особливо під час пошуку (не)тимчасового прихистку, на допомогу зчаста приходили люди й самі обставини у приймаючих громадах регіону. У своїх оповідях про пережитий досвід війни переселенці часто акцентують увагу на епізодах пошуку «свого» / прийнятного житла, значних перешкодах і труднощах на цьому шляху. У канву подекуди вперше розказаної сторонній особі своєї цілісної іс-

торії евакуації оповідач / оповідачка з підвищеною емоційною увагою вплітає сюжети проявів звичного людського розуміння, доброти, співчуття й гостинності. Полишити власний дім, а комусь і зовсім його втратити, – це незрима соціальна й психологічна травма, що доволі часто в індивідуальних життєвих оптиках дорівнює втраті близької людини. Тому-то в міжлюдських взаєминах і комунікації крізь призму проговорення власного пережитого досвіду війни вимушено переміщена особа шукає приклади моральних та гуманних цінностей, що в її очах виглядають ковтком надії в подальшій невідомій життєвій траєкторії.

Список респондентів

Л. – Людмила, 1980 р. н., родом з м. Запоріжжя. З 2015 р. разом із сім'єю проживала у смт Гостомель Бучанського р-ну Київської обл. Записав О. Коломийчук 27.09.2023 р. у м. Городенці Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.

Мр. – Марина, 1986 р. н., родом з м. Сум. Записав О. Коломийчук 08.05.2023 р. у м. Києві.

Мк. – Микола, 1976 р. н., родом із с. Саханка Новоазовського р-ну Донецької обл. Записав О. Коломийчук 08.12.2023 р. у м. Коломиї Івано-Франківської обл.

Олн. – Олена, 1970 р. н., родом з м. Кременної Луганської обл. Записав О. Коломийчук 02.11.2022 р. у м. Долині Калуського р-ну Івано-Франківської обл.

Олг. – Ольга, 1982 р. н., родом з м. Ясинуватої Донецької обл. Записав О. Коломийчук 26.05.2023 р. на Івано-Франківщині.

Джерела та література

1. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції: наукова доповідь / за ред. О. М. Балакіревої; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2016. 140 с.

2. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ, 2016. 448 с.

3. В Україні налічується 4,9 мільйона внутрішніх переселенців – Верещук. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3785762-v-ukraini-nalichuetsa-49-miljona-vnutrisnih-pereselenciv-veresuk.html> (дата звернення 15.11.2023).

4. Димніч Н. У Косові на Івано-Франківщині відкрили шелтер для переселенців. URL : <https://suspile.media/411003-u-kosovi-na-ivano-frankivsini-vidkrili-selter-dla-pereselenciv/> (дата звернення 15.11.2023).

5. Міхеєва О., Середа В. Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації. *Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Збірка аналітичних матеріалів*. Львів : Галицька видавнича спілка, 2015. С. 9–49.

6. Новікова О., Панькова О. Вимушена міграція внутрішньо переміщених осіб України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. *Проблеми економіки*. 2018. № 3 (37). С. 217–225.

7. Рущенко І. Великий вихід українського народу (феномен переміщених осіб 2022 року). *Український соціум*. 2022. № 2. С. 155–168. DOI : <https://doi.org/10.15407/socium2022.02.155>.

8. Ситник Ю. Штучне протиставлення українців Сходу й Заходу в період незалежності України на прикладі Донеччини. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2020. Vol. 2 (54). P. 287–291. DOI : <https://doi.org/10.26661/zhv-2020-2-54-36>.

9. Толуб Н. Інтеграція переселенців на заході України: чому виникають проблеми? URL : <https://thepage.ua/ua/politics/chi-mozhlive-obyednannya-shodu-ta-zahodu-ukrayini> (дата звернення 15.11.2023).

10. Тутова Н. Бойківщина – Донбас. Збережемо пам'ять / Н. О. Тутова, П. М. Тутов, А. П. Тутова. Житомир : Вид. Євенюк О. О., 2017. 500 с.

11. Україна – Звіт про ситуацію з внутрішнім переміщенням – Загальне опитування населення – Раунд 14 (Жовтень 2023). 18 с. URL : https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf (дата звернення 15.11.2023).

12. Україна – Оцінка базового рівня території ВПО (районний рівень) – Раунд 28 (Вересень 2023). 5 с. URL : <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-ocinka-bazovogo-rivnya-teritorii-rayonniy-riven-raund-27-serpen-2023> (дата звернення 15.11.2023).

13. Як адаптуватися в нових умовах. URL : <https://platforma.volunteer.country/posts/yak-adaptuvatysia-v-novykh-umovakh> (дата звернення 17.11.2023).

References

1. BALAKIRIEVA, Olha, ed. *Forced Migrants and Host Communities: Lessons for Effective Social Adaptation and Integration: A Scientific Report*. NAS of Ukraine, SI "Institute of Economics and Social Prediction of the NAS of Ukraine". Kyiv, 2016, 140 pp. [in Ukrainian].

2. NOVIKOVA, Olha, Oleksandr AMOSHA, Valentyna ANTONIUK. *Internally Displaced Persons: From Obstacles Overcoming to Success Strategies. A Monograph*. NAS of Ukraine, Institute of Industry Economics. Kyiv, 2016, 448 pp. [in Ukrainian].

3. ANON. There are 4.9 Million Internally Displaced Persons in Ukraine – Vereshchuk. *Ukrinform* [viewed 15 November 2023]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3785762-v-ukraininalicuetza-49-miljona-vnutrisnih-pereselenciv-veresuk.html> [in Ukrainian].

4. DYMNICH, Natalia. *A Shelter for IDPs was Opened in Kosiv in Ivano-Frankivsk Region* [viewed 15 November 2023]. Available from: <https://suspilne.media/411003-u-kosovi-na-ivano-frankivskini-vidkrili-selterdla-pereselenciv/> [in Ukrainian].

5. MIKHEIEVA, Oksana, Viktoriia SEREDA. Modern Ukrainian Internally Displaced Persons: Causes of Displacement, Strategies of Resettlement, and Problems of Adaptation. *Strategies of Transformation and Prevention of Border Conflicts in Ukraine. Collected Analytical Materials*, Lviv: Galician Publishing Union, 2015, pp. 9–49 [in Ukrainian].

6. NOVIKOVA, Olha, Oksana PANKOVA. Forced Migration of Internally Displaced Persons in Ukraine: Current Situation, Problems, Ways of Solution. *Problems of an Economics*, 2018, no. 3 (37), pp. 217–225 [in Ukrainian].

7. RUSHCHENKO, Ihor. The Great Exodus of the Ukrainian People (the Phenomenon of Displaced Persons in 2022). *Ukrainian Society*, 2022, no. 2, pp. 155–168. DOI : <https://doi.org/10.15407/socium2022.02.155> [in Ukrainian].

8. SYTNYK, Yuliia. Artificial Opposition of Ukrainians of East and West in the Period of Independent Ukraine Exemplified by Donetsk Region. *Zaporizhzhia Historical Review*, 2020, vol. 2 (54), pp. 287–291. DOI : <https://doi.org/10.26661/zhv-2020-2-54-36> [in English].

9. TOLUB, Nataliia. *Integration of Resettlers in Western Ukraine: Why are there Problems?* [viewed 15 November 2023]. Available from: <https://thepage.ua/ua/politics/chi-mozhlive-obyednannya-shodu-ta-zahodu-ukrayini> [in Ukrainian].

10. TUTOVA, Nadiia, Petro TUTOV, Anna TUTOVA. *Boikivshchyna – Donbas. Let's Preserve the Memory*. Zhytomyr: Yeveniuk O. O. Publisher, 2017, 500 pp. [in Ukrainian].

11. ANON. *Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey. Round 14 (October 2023)*, 18 pp. [viewed 15 November 2023]. Available from: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf [in Ukrainian].

12. ANON. *Ukraine – Estimation of the Base Level of the Territory and IDP (District Level) – Round 28 (September 2023)*, 5 pp. [viewed 15 November 2023]. Available from: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-ocinka-bazovogo-rivnya-teritorii-rayonniy-riven-raund-27-serpen-2023> [in Ukrainian].

13. ANON. *How to Adapt to New Conditions* [viewed 17 November 2023]. Available from: <https://platforma.volunteer.country/posts/yak-adaptuvatysia-v-novykh-umovakh> [in Ukrainian].

Надійшло / Received 10.12.2023

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 14.12.2023